

Ο Διάλογος – Οι Διερευνητικές – Η Χάγη

Γιώργος ΚΑΚΛΙΚΗΣ

Πρέσβης ε.τ., Ειδικός Σύμβουλος ΕΛΙΑΜΕΠ

Ιούνιος 2020
Policy Brief #123/2020

Ο Διάλογος – Οι Διερευνητικές – Η Χάγη

Copyright © 2020

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Λεωφ. Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα Τηλ: (+30) 210 7257110-1, fax: (+30) 210 7257114,

e-mail: eliamep@eliamep.gr, url: www.eliamep.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεών του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Ιδρύματος.

Γιώργος ΚΑΚΛΙΚΗΣ

Πρέσβης ε.τ., Ειδικός Σύμβουλος ΕΛΙΑΜΕΠ

Περίληψη

- Η κατάσταση στην οποία βρίσκονται σήμερα οι ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν αποπνέει αισιοδοξία για τη σταθερότητα στην περιοχή.
- Η απουσία διαλόγου ανάμεσα στις δύο πλευρές εγκυμονεί κινδύνους.
- Η χρήση των πολιτικών διαύλων πρέπει να επανεφευρεθεί.
- Πρέπει να αποτελέσει προτεραιότητα η πρωτοβουλία για την απεμπλοκή των ελληνοτουρκικών σχέσεων από τη σημερινή αρνητική στασιμότητα.
- Η Ελλάδα έχει κάθε συμφέρον να επιδιώξει τη δικαστική επίλυση του θέματος υφαλοκρηπίδας / ΑΟΖ.

ΜΠΟΡΕΙ Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ να διατείνεται ότι επιδιώκει τη συνεννόηση με την ελληνική, στην πράξη κινείται με τρόπο που αποκλείει ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Και όπως πολλοί υποθέτουν, ο μόνος διάλογος που θα ήταν αποδεκτός από την πλευρά του προέδρου Ερντογάν θα ήταν εκείνος της υπαγόρευσης των όρων της Τουρκίας στην Ελλάδα. Τότε μόνο θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή από την Άγκυρα η ύπαρξη «ελληνικών δικαιωμάτων».

“ ... δεν πρέπει να δίδεται η ελάχιστη εντύπωση ότι η ελληνική πλευρά δεν είναι διατεθειμένη να έρθει σε συνεννόηση με την τουρκική. ”

Αλήθεια είναι πως απουσιάζει πλήρως η προσωπική επαφή του Έλληνα πρωθυπουργού με τον Τούρκο πρόεδρο. Παρά όμως το αρνητικό αυτό φαινόμενο, δεν πρέπει να δίδεται η ελάχιστη εντύπωση ότι η ελληνική πλευρά δεν είναι διατεθειμένη να έρθει σε συνεννόηση με την τουρκική. Η τελευταία, όμως, λόγω των ειλημμένων αποφάσεων της για την, με όρους επιβολής, εφαρμογή ενός συγκεκριμένου και μεγάλης έκτασης γεωπολιτικού προγράμματός της, δεν δείχνει στην πράξη διατεθειμένη να έρθει σε ουσιαστική προσέγγιση με την Ελλάδα. Η διαμορφωμένη στην Άγκυρα αντίληψη είναι ότι η ισχύς της Τουρκίας είναι τόση που δεν της χρειάζεται οποιαδήποτε μορφή κλασικής διπλωματίας αλλά εκείνη του ελέφαντα που ποδοπατεί ό,τι βρίσκεται στο δρόμο του.

“ Όσα λέει και πράττει η Τουρκία υποδεικνύουν μια διάθεση να εξωθήσει τα πράγματα στα άκρα. ”

Με τις τάσεις που κυριαρχούν στην Άγκυρα και με την εξέλιξη των πραγμάτων, εύλογα διερωτάται κανείς πόσο θα μπορούσε η Τουρκία να συναινέσει σε μια πρωτοβουλία που θα είχε ως στόχο να βρεθεί ένας αμοιβαία αποδεκτός τρόπος συμβίωσης των δύο πλευρών. Οι εμμονές της σύγχρονης Τουρκίας εμποδίζουν την ηγεσία της να αντιληφθεί τον γύρω κόσμο της όπως πραγματικά αυτός είναι. Η κατάσταση στην οποία βρίσκονται σήμερα οι ελληνοτουρκικές σχέσεις δεν αποπνέει αισιοδοξία για τη σταθερότητα στην περιοχή. Όσα λέει και πράττει η Τουρκία υποδεικνύουν μια διάθεση να εξωθήσει τα πράγματα στα άκρα. Μερικοί πιστεύουν ότι δεν είναι διατεθειμένη να προχωρήσει σε ρήξη με την Ελλάδα. Θα ήταν όμως αφέλεια της Αθήνας, μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα, να μην προετοιμάζεται για το χειρότερο. Πρόσφατες δηλώσεις από την άλλη πλευρά του Αιγαίου μπορεί μεν να είναι ένας καλά προετοιμασμένος ψυχολογικός πόλεμος, προκειμένου η Τουρκία να σύρει την Ελλάδα σε έναν άνευ όρων διάλογο, είναι βέβαιο όμως ότι, πέρα από τα λόγια, η Άγκυρα κραδαίνει τη ρητή απειλή του πολέμου. Με την ιδέα του μεγάλου περιφερειακού παίκτη να κυριαρχεί στην αντίληψη των ιθυνόντων της Άγκυρας, η Αθήνα οφείλει να ετοιμάζεται για κάθε ενδεχόμενο.

“ Η ανάγκη για προσωπικές επαφές των πολιτικών ηγεσιών των δύο χωρών είναι εκ των ων ουκ άνευ. ”

Η απουσία διαλόγου ανάμεσα στις δύο πλευρές εγκυμονεί κινδύνους. Και στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν γίνεται αναφορά σε απλό διάλογο επιχειρηματικού ή οικονομικού χαρακτήρα που θα μπορούσε, ακόμα και σήμερα, να βρίσκεται σε κάποια μικρή έστω κινητικότητα. Η χρήση των πολιτικών διαύλων πρέπει να επανεφευρεθεί και να μην αποτελούν οι Πρεσβείες μας στην Άγκυρα και την Αθήνα τον μοναδικό αγωγό μηνυμάτων των δύο πρωτευουσών. Η ανάγκη για προσωπικές επαφές των πολιτικών ηγεσιών των δύο χωρών είναι εκ των ων ουκ άνευ. Αν και είναι διάφανες οι διαθέσεις της άλλης πλευράς να υλοποιήσει όνειρα και σχεδιασμούς δεκαετιών, οφείλουμε - παράλληλα με τις απόλυτα επιβαλλόμενες προετοιμασίες για το απευκταίο- να αναζητούμε διαρκώς διεξόδους.

Την αποφασιστική στάση της Ελλάδας στον Έβρο, με την ανάσχεση των ανθρώπινων κυμάτων που ωθούσε η Τουρκία προς την πλευρά της, η Άγκυρα την εκλαμβάνει ως ένα απλό περιστατικό. Γι' αυτό και διατυπώνει διαρκώς τη σαφή πρόθεση να επαναλάβει το εγχείρημα. Η στρατιωτική δράση της στα τουρκοσυριακά σύνορα, η καταπάτηση των δικαιωμάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας και στη θάλασσα και η, έξω από κάθε έννοια διεθνούς δικαίου, οριοθέτηση αποκλειστικών οικονομικών ζωνών με την Λιβύη σε συνδυασμό με την καταπάτηση του εμπάργκο όπλων προς αυτήν, της

ενισχύουν την εντύπωση ότι μπορεί ακώλυτα να συνεχίζει τη δράση της χωρίς συνέπειες. Γι' αυτό και η συνεννόηση μαζί της προδιαγράφεται πολύ δύσκολη.

“ ... επιβάλλεται να εξαντληθούν όλα τα περιθώρια συνεννόησης. Ακόμα και αν η προσπάθεια αυτή δεν καταλήξει σε κάποιο πρακτικό αποτέλεσμα, η Ελλάδα θα έχει κατορθώσει να περάσει ένα θετικό επικοινωνιακό μήνυμα στη διεθνή κοινότητα.”

Όπως επαναλαμβάνουν πολλοί αναλυτές, η Τουρκία δεν πρόκειται να συζητήσει επί ίσους όρους με όποιον θεωρεί αδύναμο. Θα επιδιώξει να επιβάλει όρους κάνοντας ελάχιστες υποχωρήσεις σε σημεία ήσσονος ενδιαφέροντος για την ίδια. Παρά τις εκτιμήσεις αυτές, η Ελλάδα οφείλει, ακόμα και τώρα, να εξαντλήσει κάθε περιθώριο συνεννόησης μαζί της. Πριν από 18 χρόνια ξεκίνησε μια διαδικασία ουσιαστικών επαφών των δύο πλευρών κατά τις οποίες - πέρα από το θέμα που αποτελούσε το αντικείμενο των συνομιλιών, την υφαλοκρηπίδα - διάφορα συζητήθηκαν στο περιθώριο και ανεπίσημα, δίνοντας στην ελληνική πλευρά τη δυνατότητα να καταγράψει τις τοποθετήσεις της τουρκικής και να διαπιστώσει ποια είναι τα όρια της όποιας ελαστικότητάς της.

Στις από καιρού εις καιρόν δηλώσεις Τούρκων υψηλά ισταμένων για προθυμία συνεννόησης με την ελληνική πλευρά εντάσσεται και η πρόσφατη πρόσκληση του Τούρκου υπουργού άμυνας για συνομιλίες στην Άγκυρα. Όσο κι αν τα πράγματα θεωρείται ότι έχουν φτάσει σε οριακό σημείο για τις δύο χώρες, η Αθήνα δεν πρέπει να αφήσει ανεκμετάλλευτη την πρόταση αυτή. Όχι μόνο για την εκτόνωση της έντασης αλλά και για να διαπιστωθεί αν υπάρχουν περιθώρια συνεννόησης και αποτροπής της περαιτέρω όξυνσης. Δεν πρόκειται για εύκολη διαδικασία αλλά θα ήταν απερίσκεπτο, εφόσον δίδεται μια ευκαιρία συνεννόησης με την άλλη πλευρά, αυτή να μείνει χωρίς συνέχεια. Η Αθήνα γνωρίζει ότι επιδίωξη της Άγκυρας είναι ο πολιτικός διάλογος μαζί της για θέματα που φέρνει η ίδια στο τραπέζι. Αντίστοιχα, η Άγκυρα γνωρίζει ότι η Αθήνα θα προσέλθει σε συνομιλίες με μόνο αντικείμενο το θέμα της υφαλοκρηπίδας / ΑΟΖ. Εφόσον η Τουρκία δεν διστάσει να αντιμετωπίσει το ισχύον διεθνές δίκαιο ανοίγεται η προοπτική για ένα σοβαρό βήμα προς τα εμπρός.

Διαχρονικά, και μάλιστα μετά την αναστολή των «Διερευνητικών Επαφών», η τουρκική πλευρά φρόντισε να βαρύνει την ημερήσια διάταξη των σχέσεών της με την ελληνική. Τίθεται έτσι το ερώτημα εάν πρέπει να αποτελέσει για την Ελλάδα προτεραιότητα η πρωτοβουλία για την απεμπλοκή των ελληνοτουρκικών σχέσεων από την σημερινή αρνητική στασιμότητα. Η απάντηση είναι καταφατική, με τη σκέψη ότι επιβάλλεται να εξαντληθούν όλα τα περιθώρια συνεννόησης. Ακόμα και αν η προσπάθεια αυτή δεν καταλήξει σε κάποιο πρακτικό αποτέλεσμα, η Ελλάδα θα έχει κατορθώσει να περάσει ένα θετικό επικοινωνιακό μήνυμα στη διεθνή κοινότητα. Όχι παίζοντας τον ρόλο του αφελούς που πιστεύει ότι τρίτοι θα σπεύσουν να τον συνδράμουν στην πράξη αν παραστεί ανάγκη. Αλλά ενισχύοντας, με συγκεκριμένες ενέργειες, τα επιχειρήματα και τις θέσεις της εφόσον, ούτως ή άλλως, την ενδιαφέρει - όπως όλους εξάλλου - η έξωθεν καλή μαρτυρία.

“ Το ερώτημα εάν συμφέρει ή όχι την Ελλάδα η προσφυγή δεν μπορεί να απαντηθεί χωρίς την προηγούμενη γνώση του περιεχομένου του «Συνυποσχετικού» που θα αποτελέσει τη βάση της παραπομπής. ”

Για να γίνουν βήματα προς έναν τέτοιο διάλογο επιβάλλεται να αναδειχθούν τόσο τα υπέρ όσο και τα κατά της προσφυγής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Ο ιδιαίτερα σύνθετος χαρακτήρας του θέματος επιβάλλει την ενδελεχή εξέταση όλων των παραμέτρων και ιδιαίτερα νομική τεκμηρίωση. Το ερώτημα εάν συμφέρει ή όχι την Ελλάδα η προσφυγή δεν μπορεί να απαντηθεί χωρίς την προηγούμενη γνώση του περιεχομένου του «Συνυποσχετικού» που θα αποτελέσει τη βάση της παραπομπής. Το Συνυποσχετικό θα είναι αποτέλεσμα του διαλόγου των δύο πλευρών. Και για να είναι αποδεκτό από την ελληνική πλευρά, πρέπει να περιλαμβάνει δικλίδες ασφαλείας που θα εξασφαλίζουν ότι η προσφυγή δεν θα έχει αρνητική κατάληξη για την Αθήνα. Αν πάλι παρεισφρήσουν σε αυτό στοιχεία που θα δίνουν περιθώρια είτε για αυθαίρετες ερμηνείες είτε για την εφαρμογή πολιτικών κριτηρίων από την πλευρά του

δικαστηρίου, ασφαλώς η Αθήνα δεν θα έχει συμφέρον να προχωρήσει στην υπογραφή ενός κειμένου που θα καθιστά την προσφυγή επισφαλή. Όμως, καλό είναι να έχουμε κατά νουν ότι οι διμερείς διαπραγματεύσεις μπορεί να ευνοήσουν πολύ περισσότερο το ενδεχόμενο να αποβούν καθοριστικά όχι μόνο τα πολιτικά κριτήρια αλλά και τα στρατιωτικά. Η Αθήνα πρέπει να επιδιώξει τη διαμόρφωση ενός συνυποσχετικού το οποίο θα διασφαλίζει την εφαρμογή του υφιστάμενου διεθνούς δικαίου. Ιδιαίτερα μάλιστα μετά την κατά κόρον επίκλησή του από την τουρκική πλευρά.

Παρά τα φαινόμενα και την ένταση που παρουσιάζεται σήμερα στις σχέσεις των δύο χωρών, η Άγκυρα δεν είναι βέβαιο ότι θα αρνηθεί την προσφυγή. Ασφαλώς θα επιδιώξει να εξασφαλίσει να περιληφθούν στο συνυποσχετικό όλα όσα έχει θέσει και εφεύρει. Εάν αυτό δεν επιτύχει, θα προσπαθήσει να αποφύγει την προσφυγή με βάση ένα συνυποσχετικό που ευνοεί την εφαρμογή του υφιστάμενου δικαίου. Πέρα από αυτό, θα αποφύγει πιθανότατα το κλείσιμο του θέματος πριν από μια ικανοποιητική για αυτήν κατάληξη του Κυπριακού.

“ Ας μην παραβλέπουμε το κόστος της συντήρησης της εκκρεμότητας και τι μπορεί να σημαίνει η διατήρηση της στρατιωτικής και δημογραφικής ανισορροπίας ανάμεσα στις δύο χώρες. ”

Σε κάθε περίπτωση, και ασχέτως εάν καταστεί δυνατόν να ακολουθήσει η Άγκυρα την Αθήνα στη Χάγη, η Ελλάδα έχει συμφέρον να επιδιώξει τη δικαστική επίλυση του θέματος υφαλοκρηπίδας / ΑΟΖ. Ας μην παραβλέπουμε το κόστος της συντήρησης της εκκρεμότητας και τι μπορεί να σημαίνει η διατήρηση της στρατιωτικής και δημογραφικής ανισορροπίας ανάμεσα στις δύο χώρες. Πρόκειται για παράγοντες που συνηγορούν υπέρ της αποφυγής της επ’ αόριστον αναβολής της λύσης στο πλαίσιο όσων προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Η ανακίνηση του θέματος της προσφυγής στη Χάγη, που αποτελεί έναν διεθνώς εύληπτο και σαφή στόχο, αποτελεί ρεαλιστική αντιμετώπιση του προβλήματος. Τόσο επί της ουσίας όσο και επικοινωνιακά.